

Poczta Polowa 538

3931 1/2

NACZELNE DOWÓDZTWO W. P.
(SZTAB GENERALNY)

~~XXXXXXXXXX~~ 2/VII 1920 r.

Oddział II Informacyjny

Ew/7 № 26804 /II

Do

TAJNE PILNE

Generalnej Adjutantury Wodza Naczelnego

w W a r s z a w i e .

W załączeniu przesyła się do wiadomości raport W.Komisarza pana Targowski ego Nr.8 z dnia 15 Marca r.b. o sytuacji politycznej na Dalekim Wschodzie.-

1 załącznik.

Szef Oddziału II Nacz.Dow.W.P.

/-/ Boldekkul.

Za zgodność

Pułkownik Szt.Gen.

Boldekkul

Otrzymują:

M.S.Wojsk. Biuro Prezydjalne

Generalna Adjutantura Wodza Naczelnego.

NACZELNE DOWÓDZTWO WOJSK POLSKICH
ADJUTANTURA GENERALNA
WARSZAWA

L. Dz. 3931 1/2 dnia 4/VII 1920 r.
1 załącz. Wydział

PIŁSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

PIŁSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

158

337

RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.

na SYBERJI.-

No.8.

Sprawozdanie o sytuacji politycznej.-

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New YorkPILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

DO

MINISTERSTWA SPRAW ZAGRANICZNYCH

w WARSZAWIE.-

Od 2 tygodni jestem w Charbinie. Znajduje się tutaj prócz resztek naszej dywizji, wynoszących co dookoła 1000 żołnierzy i oficerów / prawdopodobnie więcej, grupkami lub też z armją Generała Wejciechowskiego z Czyty jeszcze napłynię /, dość liczna kolumna polska obecnie do 6.000 osób.-

O ile żołnierz zbalamuceny, zmęczony, niezemu niewierzący, nawet, że do kraju wróci, czego zresztą pragnie bardzo, a tyle w cywilnej ludności pewien niepokój, wrażenie ciężkich przeżyć ostatnich na Syberji / szczególnie u uchodźców /, brak zupełny dyszla politycznego i orientowania się w sytuacji ogólnej, ale duch naradowy dobry. Testament do kraju silny. Dowodem niezmiernie, pewien nadspodziewany, gorący przyjęcie zgietowane tu przez wszystkie żywiły dla misji. Nie mniej rozłamy duże, robię co możliwe, by usunąć silne niesnaski, tem silniejsze że centrale wszystkich organizacji, a więc P.K.N., P.K.W. etc. w Charbinie, rezydują i winę katastrofy wojska polskiego wzajemnie na siebie rzucają.-

Poza dążeniem uporządkowania stosunków w kolumnie polskiej, co pewni sądzę postępować będzie, zabrałem się do spraw zasadniczych

- 1/ kwestja repatriacji resztek wojsk polskich i cywilnych.
- 2/ kwestja opieki konsularnej dla Polaków. Sprawy te dość skomplikowane w osobne ujmuję dla przejrzystości raporty, tymczasem jednak skreślić pragnę ogólny obraz sytuacji na Dalekim Wschodzie, choć rozumię, że gdy raport mój dojdzie do kraju, może to już do historii należeć.

Cała Syberja ogarnięta bolszewizmem, od Uralu do Bajkału panującym wszechwładnie, w Zabajkale całym występuje on pod pokrywką różnych innych organizacji i form nazewnatoz, narazie mniej radykalnych. Powodem tego jest, że egota wojsk czeskich / trzecia dywizja / sięga Wierchajudińska, od tej też stacji cała linja kolejowa, tak Amurska jak Mandżurska znajduje się w rękach Japończyków, Czechów, Chińczyków oraz Amerykanów, tych ostatnich, reprezentowanych li tylko w Prezydium Komisji Wykonawczej, Międzynarodowej, rozdzielczo-administracyjnej, kolei wschodnich i w ~~XXXX~~ osobach szeregu inżynierów, w poszczególnych stacjach między Władywestokiem i Czytą na obu liniach.-

Zaznaczyć chcę, że Amerykanie są w doskonałych stosunkach z bolszewikami, Czesi, a ile się udaje mają z nimi układy dotyczące swobodnej ewakuacji wojsk, a tylko żołci, t.j. Chińczycy i Japończycy wrogo się do nich odnoszą.-

O ile sądzić mogę, w bolszewizmie, szczególnie na Syberji odbywają się znaczne przeobrażenia.- Budzą się prądy nacjonalizmu rosyjskiego, co przypuszczalnie nie, przeszkodzi wyłonieniu się pewnych tendencji separatystycznych Syberji. Tak szybki rozwój bolszewizmu i opanowanie przez te prądy rządzącej zaludnionej Syberji, raczej nie nawiąści ludności miejscowej, wobec systemu rządów Kozłakowa, Siemienowa i innych watazków przypisać należy.-

Z Kozłakowa i jego rządu, prócz paru b. ministrów i korpusu oficerskiego, tułającego się w drodze do, lub w samym Charbinie, ma być co zostało, jakieś resztki wojsk małe co więcej niż 5.000 ludzi pod wodzą Generała Wejciechowskiego podchodzi przeważnie na samianach do Czyty, gdzie w ostatnich chwilach swego istnienia ogęgorywa spadkobierca Kozłakowa, rząd Atamana Siemienowa.- Tak Wejciechowski, jak i Sie-

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New YorkPILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New YorkPILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New YorkPILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

nowa, przysiali do Charbina swych parlamentarzy, by uzyskać poparcie Generala Charwata, móc przejść do Mandżurji, by korzystając z pasywności i bezkarności kolei Mandżurskiej, tu znaleźć przytułek, a może nawet knować fikcję nowego rządu. Intrzygi bez końca, różni Generalowie rosyjscy z niebywałą umiżrenosci, nawet do mnie se treche zwracaja się bezpośrednio lub pośrednimi drogami, prosząc o pomoc i ratunek / o tem pózniej /.- O ile wiem / majac już dosyć dobrze zorganizowaną służbę wywiadową / General Charwat chary pierwotnie politycznie, a obecnie nawet naprawdę, /, nie idzie na żadne wielkorozyjskie propozycje i kombinacje zastawiając się Chińczykami, ei ostatni zaś, dali odpowiedź, że każde wojsko rosyjskie któreby spróbowało wejść na terytorjum Mandżurji, będzie na granicy rozbrojone. / Ponieważ podobne drobne oddziały polskie, znajduja się w grupie Generala Wejciechewskiego uzyskałem przeto od władz chińskich zapewnienie, że będą one po weryfikacji, przez naszego oficera z na granicy w Mandżurji przepuszczone do Charbina. / Z drugiej strony, Chińczycy czekaja podobne talki rozruchów bolszewickich / bardzo lada chwila prawdopodobnych wobec bardzo silnego elementu bolszewickiego w robotnikach kolei Mandżurskiej. / Tutaj, aby zamknąć gazetę bolszewicką "Wpieried", wykwiazac organizacje ich i wszystkich do granicy Mandżurji wyłapawszy ciupasem odstawić. Dziś wybuchł już powszechny strajk bolszewicki, skierowany przeciw Herwatowi i jego władzy na strefie kolei Mandżurskiej.

Oprócz tego Chiny obawiają się wogóle wpuścić bolszewizm do siebie, co nawet podobne bardzo małe im grozi, chodzi im tu o rzecz wielkiej wagi, a mianowicie o zajęcie kolei Mandżurskiej i zlikwidowanie przez usunięcie żywiołu rosyjskiego, praw exterytorjalnych rosyjskich, naprzód na terenie wyłączenia kolei Mandżurskiej, a następnie w całych Chinach zmieszenie kapitulacji w stosunku do Rosji dziś w ich mniemaniu nie siłujacej.-

Istnieją zreszta zupełnie niestwierdzone wiadomości, że Japończycy w tem im pomagają za cenę wpuszczenia Siemienowa i Wejciechewskiego na przygotowanych karawanach do Mengelji, majac w nich bowiem swe ekspezytury, uzyskanie wpływów na Mengelję, siewicie opłacić się im może.-

General Herwat zdaje się peichu sprzyjac obecnie zamierzaniem Chińskim co do kolei Mandżurskiej, obawiając się zrywów na swaj stronie opanowania kolei przez bolszewików. W

We Władywesteku oczekują z dnia na dzień przewrotu, t.zw. " rząd ziemstw, zmienić się ma w czerwony Sowiety, delegaci sowietów Irkuckich już przyjechali na miejsce. Tymczasem we Władywesteku rezydują liczne wojska japońskie, coraz te nowe oddziały podobnie wyładowują. O ile wiadome Japończycy mają potrzebną ilość sił by zlikwidować we Władywesteku, a nawet w całym kraju Nadamurskim - bolszewizm, zagrożenie jednak przez ultimatum Ameryki, tymczasem stanowisko obojętne zajmują, czekając z coraz większymi siłami dalszego rozwoju wypadków.-

Evakuacja wojsk sprzymierzonych już teraz prawie wyłącznie Czechów, odbywa się na Władywestek / jak mi mówił General Lavergne kierujący nią, / oraz półoficjalny Hesse na Chiny, pełnomocnik rządu czeskiego - Hesse / potrwa ona do maja. Co do reszty naszej dywizji, to pragnąłbym jednak koniecznie / choć to skomplikowane zadanie / skierować ją na Dajren, zważywszy że atmosfera we Władywesteku dla naszego żołnierza bardzo zła. Podobnie około 6.000 robotników polowych polskich bolszewików grozi niewypuszczeniem naszego wojska. Nie przypisuję temu specjalnego znaczenia, ale choć jeśli możliwe uniknąć szkodliwej bądź co bądź agitacji, a może nawet i zajść, przy czym sądzę, że na Dajren wcześniej będzie można ich wysłać, zważywszy na zatrasowanie portu we Władywesteku przez Czechów.

Konsulat Polski we Władywesteku udał się mimo wielu politycznych trudności utworzyć z pierwszych otrzymanych od Wice-Konsula Karzewskiego raportów, sądząc robotę egremna, posuwa się pomysłnie przy pomocy miejscowych organizacji sprawnie. General Baranowski z Kpt. Grabewskim pojechali do Władywesteku 3 dni temu, na co zgodziłem się, zapewniając im opiekę Aljantów, a w drodze ~~przez~~ wagon w pociągu Generala Lavergne, pod flagą francuską. Te środki ostrożności zdawały się koniecznymi, wobec otrzymanych informacji. Wyjazd zwierzchniej władzy wojskowej zaś do Władywesteku był niezbędny: 1/ dla ostatecznego zdecydowania marszruty wojska naszego 2/ dla zlikwidowania bazy wojskowej polskiej i składów intendentury we Władywesteku, oraz zabezpieczenie przez wysłanie za pośrednictwem Misji Wojskowej do Japonji, lub Chin- osiągniętej z tej li-

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

kwidacji sumy.-

W razie gdyby w międzyczasi e wybuchły we Władystoku oczekiwane zresztą przewręty, mam sełenna obietnicę Gen. Lavergne, że zarówno Gen. Baranewskiego jak i Pkt. Grabewskiego, jako też i Wice-Konsula Karczewskiego na swój okręt wojenny francuski zabierze. Ja sam pragnąłem wcześniej koniecznie do Władystoku odjechać, po zastanowieniu, się jednak, że bez wskazanych dyrektyw M.S. Zagr. nie mogę robić kroków, któreby mogły znamięnować jakąś / nieistniejącą zresztą z mej strony / akcję dyplomatyczną, w stosunku do rządów ziemsko-sewieckich, zrezygnowałem z tego zamiaru, tem bardziej, że Poseł Francuski w Pekinie na to zwrócił mi uwagę, zaznaczając że we Władystoku żadne z Państw Aljanskich nie ma swego dyplomatycznego przedstawiciela, a tylko placówki wojskowe i konsularne.-Sekretarza Konsularnego Łukaszwieza / na którym zresztą jako młodym, zdolnym, taktownym, a energicznym pracowniku, bardzo mogę polegać / wysłałem wraz z jednym na ochotnika zgłaszającym się dzielnym oficerem / w przebraniu cywilnym / do Czyty wyrebiwszy im żelazne listy japońskie, czeskie i amerykańskie dające prawo na korzystanie z wszelkich posiadłości wojskowych, szpitali i posiadłości Amer.Czerw. Krzyża. Wysłanie tego do Czyty było koniecznością, by zanim cały teren między Mandżurją a Czytą nie wpadnie w ręce bolszewickie, móc udzielić pomocy ludności polskiej, opatrzyć niektórych w potrzebie na przejazd dewody i uratować co się jeszcze da. Otrzymałem w tym względzie szereg depeesz tamtejszych konsulacji polskich, powitalne i proszące pomocy.-

Z władzami chińskimi, jak dotąd daje sobie radę, koniecznie chcą się demysłać we mnie nieoficjalnego na razie przedstawiciela Polski w Chinach, w czym e ile wiem utwierdza sposób przyjęć jakie spotkałem w Pekinim świecie dyplomatycznym. Na razie wszelkie formalnie zaznaczam zawsze mój faktyczny charakter, nie upieram się zbyt, by ich z błędu wyprowadzić. Chińczycy przypuszczają, że posiadam pełnomocnictwa do wstępnych zawiązań stosunków z Chinami a nawet wszczęcia początkowych kroków do zawarcia traktatu, nader życzliwie się odnoszą, co mi pozwala zdobywać sobie tu możliwe do roboty warunki.-

W Pekinie poseł francuski, / a obecny Deyen cięła dyplomatycznego / zaprowadził mnie do Ministra Spraw Zagr., otrzymałem od niego półoficjalną steryzację do wszelkich czynności związanych z repatriacją i opieką nad uchodźcami z Syberji w Chinach.-Rozmawiając / naturalnie że pod te duże da się podciągnąć / udało mi się również za jego sterami uwolnić jeńców polaków z obozów północno-chińskich. Poza tem na peżegnanie presji w każdej potrzebie zwracać się do niego osobiście / "listem prywatnym" /, a zrobi wszystko co będzie mógł.

Tu władze Mandżurskie znemu prawie, że od Pekinich niezależne, a przynajmniej autonomiczne duże życzliwości mi okazały. Ujęło ich stanowisko, jakie zająłem w stosunku do nich jako prawowitych posiadaczy Mandżurji, podczas gdy dotąd za takich uważano prawie wyłącznie Rosjan. Gubernator tutejszy zaznaczył mi, że dba bardzo o nawiązanie najlepszych stosunków z Polską, nie tylko politycznych, ale i ekonomicznych. Mam wrażenie, ślony element polski na kolei Mandżurskiej i jego odpowiednie polityczne kierowanie / wobec strajków / jest ważkim czynnikiem naszych z Chinami, a przynajmniej z Mandżurją stosunków, jest to bardzo delikatna i cienka materja, tembardziej, że i robotnicy i związek kolejarzy zwrócili się do mnie po dyrektywy.-

Narazie chodzi mi o zapewnienie i uzyskanie odmiennych sposobów traktowania naszych pracowników jak rosyjskich, w razie jeśli dzisiaj strajk doprowadzi do zamierzonych represji ze strony Chińczyków.-

Stosunki nasze z Chinami są tem ważniejsze, że stan posiadania polski w Mandżurji i Mengelji jest bardzo wielki. Nie przypuszczałem nigdy, że jest szereg jednostek Polaków, których dochody roczną z różnych koncesji chińskich / terytorjalnie u poszczególnych obejmujące przestrzenie do 40.000 klm. kwadratowych / wynoszą po półtora a nawet i więcej miliona jen / Kowalki, Debrowelski etc. / zorganizowanie ich pracy i majątku dla naszego państwa wielki mogłoby przynieść pożytek. Narazie mając na myśli Izbę Polsko-chińską, Towarzystwo Żeglugowe etc., staram się przy pomocy miejscowych, tegich prawników oraz ludzi znających dokładnie warunki, tak Polaków, jak i cudzoziemców zdobyć, przygotować i przywieść do kraju niezbędne materiały do przyszłych traktatów. Jestem przekonany, że jeżeli zrzekniemy się kapitulacji, której zresztą utrzymanie jest zupełnie wykluczone, / a zrobimy to pierwsi, uzyskamy najlepsze traktaty, może faktycznie nie gorsze w następstwach od kapitulacji. Kto je zawrze pierwszy, będzie miał najlepsze, a państw bez traktatu jest duże, bo oprócz no-

we powstałych podczas tej wojny jest Austria, Węgry, Niemcy i Państwa Bałkańskie. Przedstawiciel Czeski w Charbinie w rozmowie proponował mi porozumienia w tej sprawie.

Zaznaczyłem już, że jestem ciągle atakowany przez Rosjan szereg generałów i innych wybitnych osobistości rosyjskie odwiedza mnie prosząc o pozwolenie przyjazdu do Polski. W tej sprawie konkretnie zwrócił się Gen. Andegski, rektor Akademii wojskowej Petersburgskiej, tu razem z profesorami i zbierami Akademii rezydujący. Prosi on o to, by z całą Akademią, w liczbie 6 profesorów, 6 asystentów, 20 oficerów Gen. Sztabu, i około 100 słuchaczy Akademii wyższych klas móc w Polsce się schronić i tam uzyskawszy lokal, prowadzić akademię w duchu i dla celów wszechświatowskich. O ile sam Andegski podobnie bardzo liberalnie odnosił się w stosunku do Polski, o tyle szereg innych panów obok niego przychodzących zwraca się do mnie na podstawie bardzo szerokiej i liberalnej koncepcji panslawistycznych. - We wszystkich przebiega szukanie dróg powrotu do Rosji - Rosji jutrzejszej, w której wczorajsi ludzie mogliby gospodarować, lub co najmniej znaleźć swe prawa obywatelskie. Na razie utrzymuję tych panów bez odpowiedzi opierając się na tym, iż nie wskazówek od mojego rządu, zaznaczyłem jednak kilku z nich, że dotychczasowe zachowanie się Rosji wczorajszej w stosunku do państwa Polskiego, które lojalnie współdziałało walcząc z bolszewizmem, dało wyraz chęci nawiązania swych przedstawicielami stosunków z rządem Denikina i Kozłakowa, z tym pierwszym nawiązało wspólność akcji militarnej, a przy drugim miało walczącą dywizję, nie było zupełnie współmierne z obecnymi głoszeniami tezami i programami. Jako jedyną odpowiedź otrzymałem wyrazy żalu za błędy popełnione i odżegnywanie się od tych jednostek, które za niefortunną obecną politykę, odpowiedzialność ponosić winny.

W każdym razie proszę w tej ważnej obecnej sprawie o dyrektywy, szczególnie na przykład w kwestji Andegskiego i Akademii. -
Wogóle brak informacji z kraju niesłychanie utrudnia mi pracę. Wysłałem dotąd 3 depeche / z czego 2 przez Paryskie konsulstwo / jedną bezpośrednio do Warszawy, szyfrem Naczelnego Dowództwa / dotąd jednak brak odpowiedzi wskazuje mi na to, iż depeche skape prasowe oraz informacje obcych konsulstw i konsulatów, są jedynymi moimi informacjami. -

CHARBIN dnia 17 Marca 1920 r.

Z powodu strajku kolejowego, wyjazd Pułk. Rumszy, który wiezi mniejsze raperty opóźnił się do dnia dzisiejszego.

W międzyczasie Chińczycy objęli faktyczną władzę w Charbinie. Nieliczne zresztą oddziały straży rosyjskiej, zostały rozbrojone, gmachy należące do władzy rosyjskiej obsadzone i wywieszono na niektórych flagę chińską. Wszystkie odbyło się bez operu, do zaburzeń nie przyszło. Strajk pozostał zaprzestany dziś przed południem. Na razie Chińczycy pozostawiają rosyjskich urzędników w zarządzie kolei wschodnio-mandżurskiej na swych stanowiskach, jakoż i pracowników rosyjskich, do czego zresztą są zmuszeni brakiem dostatecznej ilości sił chińskich, odpowiednio wykształconych. -

Jaki obrót sprawa kolei Mandżurskiej ostаточно weźmie, dziś jeszcze nie można sądzić. W każdym razie zaś można powiedzieć, że Chińczycy zlikwidowali już poprzednią sytuację Państwa Rosyjskiego na strefie kolejowej i że prawdopodobnie ~~zlikwidują~~ zredukują dawną polityczną konieczność rosyjską do zwyczajnego towarzystwa prywatnego. -

Ponieważ, o ile nam wiadomo, zaczyna się niedługo likwidowanie żywiełu rosyjskiego na kolei, / szczególnie żywiełu bolszewickiego /, deklaram wszelkich starań, aby element polski - szczególnie w swych czynnikach naradów uświadomionych został w tej akcji wyrażony i ~~zorganizowany~~ żeby praca dalsza do czasu planowo zorganizowanej repatriacji, była mu zapewniona.

W ostatnich dniach rozeszła się uporzędkowa pogłoska, że Władywostok i Nikolsk zostały zajęte przez Japończyków. Jeżeliby ta pogłoska, której oficjalne potwierdzenia w tutajszych konsulatach nie są zupełnie zgodne - okazała się prawdziwą, w takim razie ustępy mniejszego rapertu, dotyczące się tak repatriacji wojsk, jak i spraw związanych z dotychczasową sytuacją we Władywostoku, uległyby zasadniczej zmianie. -

WYSOKI KOMISARZ
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ NA SYBERJI. -

Za zgodność odpisu:

JOZEF TARGOWSKI m.p.

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

162

341

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York